

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

**LANDSCAPE FIRE
MANAGEMENT**
IN THE WESTERN BALKANS

IZVJEŠTAJ O REALIZOVANIM FOKUS GRUPAMA U OKVIRU PROJEKTA

"OSNAŽIVANJE GRAĐANA U TRANSPARENTNOM, ODGOVORNOM I ODRŽIVOM UPRAVLJANJU ŠUMSKIM POŽARIMA"

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

**LANDSCAPE FIRE
MANAGEMENT**

IN THE WESTERN BALKANS

www.lfmwb.net

Ovaj dokument je izrađen u okviru projekta „Osnaživanje građana u transparentnom, odgovornom i održivom upravljanju šumskim požarima“ u okviru Programa Upravljanje požarima na otvorenom prostoru na Zapadnom Balkanu, uz finansijsku podršku Švajcarske agencije za razvoj i saradnju (SDC).

Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Organizacije KOD i ni pod kojim okolnostima ne može se smatrati odrazom stavova SDC-a.

SADRŽAJ

Uvod	3
Zakonska regulativa	7
Metodologija	9
Analiza fokus grupa	11
Preporuke učesnika fokus grupa	26
Zaključak	27

Uvod

Projekat "Osnaživanje građana u transparentnom, odgovornom i održivom upravljanju šumskim požarima" sprovodi Organizacija KOD uz podršku Švajcarske agencije za razvoj i saradnju. Cilj projekta je osnaživanje lokalnih zajednica i relevantnih aktera za proaktivno i odgovorno upravljanje šumskim požarima, kroz integraciju tradicionalnog znanja i savremenih tehnologija, uz istovremeno podsticanje većeg učešća javnosti. Projekat se implementira u tri crnogorske opštine: Podgorica, Bar i Rožaje.

Projekat se realizuje u okviru Programa Upravljanja požarima na otvorenom prostoru na Zapadnom Balkanu (LFMWB). Programom koordinira kompanija Farmahem iz Sjeverne Makedonije, uz podršku HELVETAS SWISS INTERCOOPERATION iz Švajcarske. Opšti cilj ovog programa je povećavanje otpornosti zapadnobalkanskih šuma i predjela od kojih zavisi egzistencija i socioekonomski razvoj stanovništva tih regija.

Šumski požari su prirodan dio šumskih ekosistema, ali zbog ljudskog uticaja postaju sve učestaliji i štetniji, posebno u Crnoj Gori koja je podložna požarima zbog mediteranske klime i klimatskih promjena. Definišu se kao nekontrolisano, stihijsko kretanje vatre po šumskoj površini, a odlikuje ih brzo širenje i nagle promjene pravca pod uticajem vremenskih prilika.

Najčešće izbijaju tokom sušnog ljetnjeg perioda, kada su visoke temperature, niska vlažnost vazduha i smanjena vlažnost gorivog materijala. Najveću štetu pričinjavaju visoki požari koji zahvataju cijelo stablo, od korijena do vrha krošnje. Sastojine pogođene takvim požarima potrebno je posjeći i obnoviti. Osim gubitka drvne mase, požari dovode i do oštećenja ili potpunog gubitka ekoloških, socijalnih i ekonomskih funkcija šuma.¹

Prema klasifikaciji, požari se dijele na 4 tipa:

1. Podzemni požar ili požar tla – nastaje kad se zapali sloj lišća u šumskom tlu ili treset i vrlo sporo se širi.
2. Prizemni požar - nastaje kad se zapali travnati dio ili gornji sloj šumske prostirke i najčešći je tip požara.
3. Požar krošnja ili visoki požar – zahvata grane stabala i razvija se iz prizemnog, najopasniji tip koji može uništiti cijeli šumski ekosistem.
4. Požar osamljenog drveća i grmlja – Obično nastaje udarom groma kada stabla u potpunosti izgore, čest uzročnik je i ljudski faktor.

¹ Trend požara u Crnoj Gori i stepeni ugroženosti po regionima (Čabarkapa M, Lalović V, Đorem T.)

Požari na otvorenom prostoru obuhvataju zahvatanje vatrom niskog rastinja i makije, a najčešće se javljaju u srednjim i južnim krajevima Crne Gore, koji spadaju u područja sa visokom opasnošću od požara. Zbog toga što se uglavnom dešavaju na teško pristupačnim terenima, njihovo gašenje je otežano, pa postoji velika vjerovatnoća da prerastu u šumske požare i izazovu značajnu materijalnu štetu.

Prema Nacionalnom planu zaštite i spašavanja od požara, u zavisnosti od količine i sastava gorivog materijala, vrste drveća, klime, zemljišta i ekspozicije, šume u Crnoj Gori se prema stepenu ugroženosti dijele u četiri grupe:

I stepen - područja sa vrlo velikim stepenom ugroženosti od požara i u ovoj kategoriji ubrajamo primorske opštine: Bar, Budva, Ulcinj, Kotor, Herceg Novi, Cetinje i djelove centralnih opština Nikšić, Danilovgrad i Podgorica. Ove opštine su najugroženije upravo zbog specifičnosti klime na ovim područjima koja se karakteriše dugim i toplim ljetima i kratkim i blagim zimama.

II stepen - Pljevlja, Žabljak, Mojkovac, Andrijevica, Plužine, Rožaje, Bijelo Polje, Plav, Berane i Kolašin područja su velike ugroženosti od požara. Veliki djelovi ovih opština su pokrivene borovim, jelinim i smrčevim šumaam. Ove vrste bogate su smolama koje su jako zapaljive što otežava gašenje požara u ovim sastojinama.

III stepen - vegetacija opština Šavnik, Bijelo Polje, Berana i Kolašina je takva da je umjereno ugrožena od požara a čine je šume hrasta, graba i drugih lišćara u brdsko - planinskim i planinskim područjima kao i vegetacija mekih lišćara u ravničarskim djelovima ovih opština.

IV stepen - područja male ugroženosti od požara koja se javljaju na sjevernim i sjeveroistočnim ekspozicijama u brdsko - planinskim i planinskim djelovima Crne Gore a pokrivaju ih šume bukve.

Štete u šumi izazvane požarom su neposredne i posredne. Neposredne štete manifestuju se kroz više oblika: uništeno (sagorjelo) drvo, uništeni podmladak, gubitak prirasta zbog sječe opožarenih stabala prije dostizanja optimalnih dimenzija za sječu, gubitak na kvalitetu drvnih sortimenata zbog nagorelosti stabala, pukotina usled sušenja drveta i oštećenja od insekata-sipaca. Posredne štete od požara: troškovi gašenja požara, troškovi podizanja novih šuma (sanacija požarišta), uništavanje sloja zemljišta sa sadržajem organskih materija, koje je posebno izloženo spiranju na kraškim terenima, na ogoljelim terenima na kršu ubrzana je erozija zemljišta kišom, te nastaje tipičan goli krš na kome je obnova šume veoma teška, skupa i ponekad neizvodljiva, promjena fizičkih i hemijskih svojstava zemljišta koje umanjuju plodnost, pojava gradacije štetnih insekata na fiziološki oslabljenim stablima u graničnom pojasu požarišta i na plitkim i suvim staništima, zagađenje atmosfere sitnim česticama dima i

oslobođenim ugljendioksidom, negativan uticaj na fizionomsko-estetske vrijednosti pejzaža i na duže vrijeme narušavanje prirodne ravnoteže².

U Trećem izvještaju o klimatskim promjenama stoji da će se s očekivanim porastom učestalosti i intenziteta suša kao posljedicom klimatskih promjena, povećati i rizik od požara u budućnosti, posebno u južnim šumskim područjima koja se prostiru na primorju i u karstnim područjima. Na ovim područjima postoji opasnost od požara zbog visokih temperatura vazduha ljeti i određenih vrsta vegetacije, naročito tokom jula i avgusta, kad je količina padavina vrlo mala, kao i tokom februara i marta, u slučaju suvih i toplijih zima.³

U periodu od 1955. do 1985. godine u Crnoj Gori je zabilježeno 1.730 šumskih požara a opožarena površina je iznosila oko 15.500 ha. U poslednjih 15 godina u Crnoj Gori evidentirano više od 1500 većih šumskih požara, pri čemu je opožarena površina preko 15.000 ha⁴. U toku jula i avgusta 2012. godine u državnim šumama registrovano je 215 šumskih požara i uništeno 6.663 ha šuma, što je skoro 7 % ukupne površine šuma u Crnoj Gori. Prema podacima Monstata, procijenjena je šteta od približno 4 300 000 €. Vlada je u 2013. usvojila Plan sanacije šuma za šume degradirane šumskim požarima u 2012. godini. Ukupna površina planirana za sanaciju sadnjom iznosila je 1.669 ha.

U razornim požarima na teritoriji opštine Rožaje koji su se dogodili u maju 2020. godine izgorjelo je 160,37 ha šuma, dok je u desetogodišnjem periodu (2009-2019) ukupno opožareno 70,87 ha.

Prevenција i borba protiv požara treba da budu sastavni dio šumarskog sektora i da uključuju mjere poput uzgoja otpornijih šuma, stvaranja protivpožarnih zona, izgradnje infrastrukture i obezbjeđivanja resursa. Ključna je koordinacija između nadležnih institucija, uz učešće lokalnih zajednica.

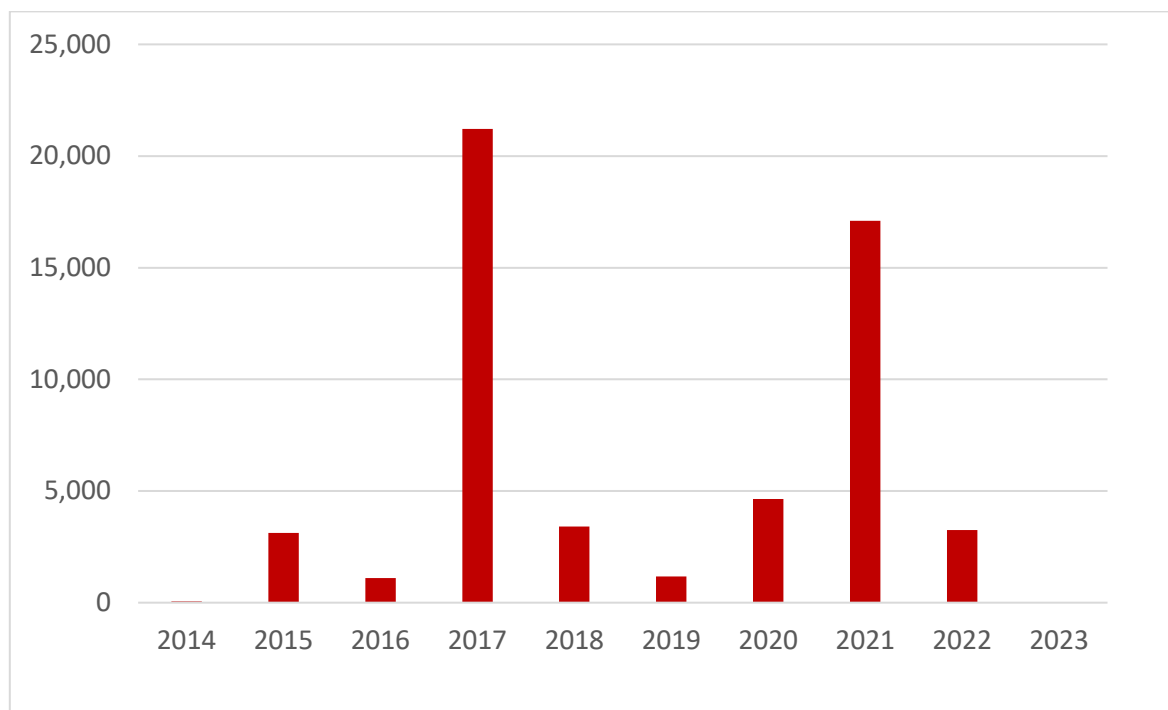
U Nacionalnoj strategiji o klimatskim promjenama⁵ kao jedan od ciljeva za sektor šumarstva je i smanjenje novih požarom obuhvaćenih područja i uništenja biomase za 70%. Mjere za dostizanje ovog cilja obuhvataju: poboljšanje organizacije institucija uključenih u borbi protiv šumskih požara, očuvanje otvorenih prostora unutar šuma, ulaganje u opremu i preventivne mjere za gašenje požara, razvoj i testiranje metoda rehabilitacije za spaljena područja, uključivanje stanovništva u prevenciji i gašenju požara, razmjena iskustava i saradnje sa institucijama iz regije.

² Plan sanacije šuma za šume degradirane šumskim požarima u 2012. godini

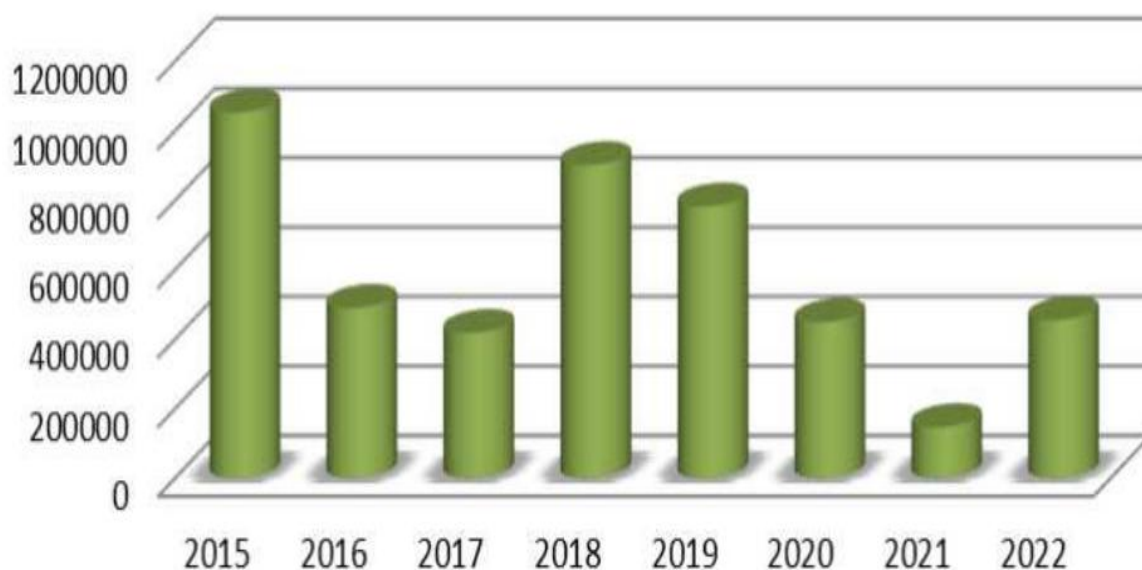
³ Treći nacionalni izvještaj Crne Gore o klimatskim promjenama, 2020

⁴ Nacionalna strategija za vanredne situacije

⁵ Nacionalnoj strategiji o klimatskim promjenama do 2030. godine (2015)

Opožarena površina u ha (MONSTAT)

Pošumljavanje u državnim i privatnim šumama (Uprava za gazdovanje šumama i lovištima)

Zakonska regulativa

Zakoni i strateška dokumenta Crne Gore koja se odnose na šumske požare i požare na otvorenom prostoru su:

- Zakon o šumama
- Zakon o zaštiti i spašavanju
- Zakon o životnoj sredini
- Zakon o zaštiti prirode
- Nacionalna šumarska politika
- Strategija sa planom razvoja šuma i šumarstva
- Nacionalni plan zaštite i spašavanja od požara
- Nacionalna procjena rizika od katastrofa Crne Gore
- Strategija za smanjenje rizika od katastrofa za period 2025-2030 sa akcionim planom za 2025-2026
- Nacionalna strategija za vanredne situacije
- Nacionalna strategija o klimatskim promjenama (NSKP) do 2030. godine,
- Programi gazdovanja šumama
- Planovi razvoja šuma

Nadležne institucije koje su zadužene za primjenu zakonske regulative:

Ministarstvo unutrašnjih poslova organizuje i sprovodi preventivne aktivnosti, koordinira sa ostalim relevantnim institucijama na lokalnom i nacionalnom nivou, razvija strategije i planove za reagovanje na vanredne situacije, uključujući i prepoznavanje i otklanjanje potencijalnih opasnosti koje mogu izazvati požare.

Uloga Direktorata za zaštitu i spašavanje u okviru MUP-a:

- koordinacija rada učesnika sistema zaštite i spašavanja u vezi organizacije, planiranja, pripreme i sprovođenja mjera i aktivnosti na smanjenju rizika od katastrofa,
- praćenje i analiziranje stanja u oblasti zaštite i spašavanja,
- osposobljavanje i usavršavanje pripadnika jedinica civilne zaštite, specijalističkih i dobrovoljnih jedinica, kao i nadzor u pogledu funkcionisanja i opremanja operativnih jedinica za zaštitu i spašavanje.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede sprovodi preventivne mjere za sprečavanje požara u šumama kroz različite politike i programe, uključujući održavanje šuma, čišćenje zapaljivog materijala, izrada planova zaštite i obuka osoblja. Koordinira aktivnosti sa Upravom za gazdovanje šumama kako bi se identifikovali rizici i preduzeli koraci za smanjenje mogućnosti izbijanja požara.

Uprava za gazdovanje šumama i lovištima ima centralnu ulogu u zaštiti šuma kroz sveobuhvatno upravljanje i prevenciju šumskih i požara na otvorenom. Njena nadležnost obuhvata planiranje i sprovođenje aktivnosti gazdovanja šumama, uključujući izradu planskih dokumenata, kontrolu korišćenja šumskih resursa i obnovu opožarenih područja. Nakon izbijanja požara, Uprava organizuje sanaciju i pošumljavanje, često uz podršku lokalnih zajednica i volontera. Preventivne mjere uključuju redovne kontrole terena i monitoring potencijalno rizičnih lokacija, kao i aktivnu ulogu osmatrača na terenu. Kroz javne apele i edukativne kampanje, Uprava podiže svijest građana o odgovornom ponašanju i rizicima paljenja vatre u prirodi. Uspostavlja baze podataka i vodi evidenciju o šumskim resursima, što omogućava efikasno planiranje i donošenje odluka.

Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju ima važnu ulogu u prevenciji požara putem svojih meteoroloških prognoza. Prognoza vremenskih uslova, kao što su visoke temperature, suša i snažan vetar, može pomoći u predviđanju perioda kada je rizik od izbijanja požara veći. Zavod izdaje upozorenja i informacije o meteorološkim uslovima, koje se prosljeđuju svim relevantnim institucijama za upravljanje krizama, uključujući vatrogasce, civilnu zaštitu i lokalne vlasti, kako bi se pravovremeno preduzele preventivne mjere i aktivnosti.

Biotehnički institut bavi se proučavanjem uticaja požara na biodiverzitet, ekosisteme i kvalitet zemljišta, kao i razvojem tehnologija i metoda za efikasnije upravljanje resursima u cilju smanjenja rizika od požara.

Može pružiti stručne savjete i izraditi strategije za prevenciju požara, kao i uputstva za poljoprivrednike i šumarske radnike kako da preduzmu mjere za smanjenje opasnosti od požara u njihovim područjima.

Opštinske službe zaštite i spašavanja predstavljaju profesionalne jedinice specijalizovane za reagovanje u vanrednim situacijama i zaštitu ljudi i imovine. Njihove aktivnosti obuhvataju pružanje pomoći ugroženom stanovništvu, gašenje požara i spasilačke operacije tokom požara. Službe djeluju brzo, koordinisano i stručno, predstavljajući ključnu komponentu sistema zaštite i spašavanja na lokalnom nivou.

Metodologija

U okviru istraživanja o upravljanju rizicima od šumskih i požara na otvorenom prostoru, sprovedene su četiri fokus grupe u tri crnogorske opštine: dvije u Baru i po jedna u Podgorici i Rožajama. Učestvovali su predstavnici relevantnih institucija na državnom i lokalnom nivou, nevladinih organizacija i mjesnih zajednica. Ukupan broj učesnika je 29.

Istraživanje je sprovedeno u periodu od 14.02.2025. do 03.04.2025. godine.

Metod fokus grupe odabran je kao kvalitativna istraživačka tehnika koja omogućava uvid u stavove, iskustva i prijedloge kroz interakciju među učesnicima. Anketiranjem velikog broja ispitanika kvantitativnom metodom dobijamo podatke o frekvencijama odgovora koje su ispitanici izabrali. S druge strane, metoda fokus grupa, osim što pruža te osnovne informacije, omogućava dublje razumijevanje razloga zbog kojih ispitanici imaju pozitivan ili negativan stav o određenoj temi. Cilj je doći do uvida u spektar stavova, motiva, argumenata i značenja koje učesnici izražavaju. Ključnu vrijednost ove metode čini interakcija među učesnicima, jer upravo ta razmjena omogućava analizu i interpretaciju rezultata koje druge metode ne mogu ponuditi.

Ciljevi istraživanja:

1. Identifikovati uzroke šumskih požara i izazove s kojima se zajednice suočavaju u njihovom sprječavanju i gašenju.
2. Istražiti kapacitete, znanja i postojeće prakse lokalnih zajednica i institucija u upravljanju šumskim požarima.
3. Evaluirati nivo međusobne saradnje između lokalnih zajednica i relevantnih institucija.
4. Ispitati ulogu i potencijal lokalnog stanovništva u oblikovanju budućih strategija za smanjenje rizika od šumskih požara.
5. Prikupiti preporuke učesnika za unapređenje sistema prevencije i odgovora na šumske požare kroz kombinaciju tradicionalnog znanja i savremenih rješenja.

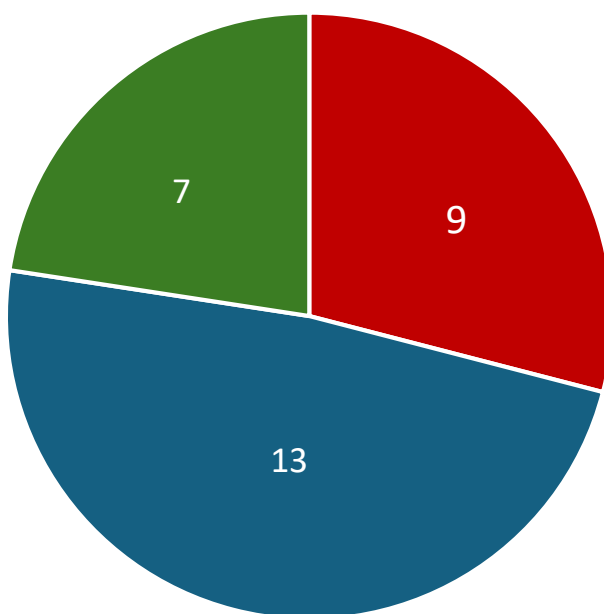
Svim učesnicima je prethodno objašnjena svrha sastanka, a njihovo učešće je bilo dobrovoljno.

Pitanja koja su postavljena učesnicima:

1. Koji su najčešći uzroci šumskih i požara na otvorenom prostoru u vašem kraju ? S kojim izazovima se suočavaju zajednice u upravljanju požarima ?
2. Kako nadležne institucije mogu bolje sarađivati sa lokalnim zajednicama kako bi unaprijedile mjere prevencije, pripravnosti i reagovanja na šumske požare ?
3. Koju ulogu treba da igra znanje lokalnog stanovništva u oblikovanju budućih strategija za smanjenje rizika od požara ?

Uloga moderatora bila je da usmjeri razgovor, omogući jednak prostor svim učesnicima za iznošenje mišljenja i osigura da diskusija ostane fokusirana na ključne teme. Svaka fokus grupa je snimljena, audio snimci su preslušani i odrađeni su transkripti u cilju analize podataka.

■ Podgorica ■ Bar ■ Rožaje

Broj učesnika po opštini

Analiza fokus grupa

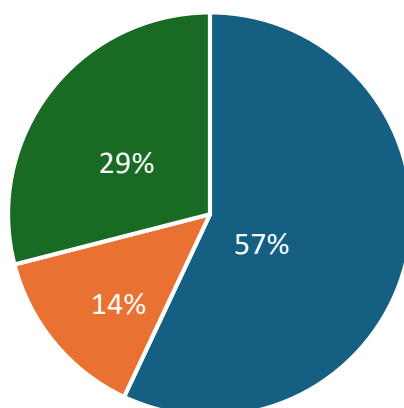
Kratak osvrt na I fokus grupu

U okviru sprovedene fokus grupe, učesnici iz različitih sektora i mjesnih zajednica u opštini Rožaje iznijeli su niz korisnih uvida o uzrocima, izazovima i potencijalnim rješenjima u vezi sa šumskim i požarima na otvorenom prostoru. Najčešće identifikovani uzroci požara su ljudski faktor, naročito nemarno paljenje korova, krčenje zemljišta bez kontrole, bacanje opušaka i namjerno izazivanje požara. Učesnici su saglasni da prirodni uzroci, poput udara groma, čine zanemarljiv procenat. Požari su dodatno pogoršani neadekvatnom tehničkom opremljenošću vatrogasnih službi, nepristupačnim terenima i nedostatkom ljudskih resursa.

Zajednice se suočavaju sa izazovima kao što su spor odgovor službi, nedostatak edukacije, slaba dostupnost informacijama i niska uključenost građana u preventivne aktivnosti. Više učesnika je istaklo da ne postoji kontinuitet u edukaciji – ni kroz obrazovni sistem, ni kroz terenske aktivnosti. Posebno je naglašena potreba da se s edukacijom krene od najmlađih, kroz vrtiće i škole, ali i da se organizuju praktične obuke za odrasle.

Saradnju između institucija i zajednica učesnici vide kao ključnu tačku unapređenja – kroz češće terenske posjete, edukativne kampanje, pošumljavanje i bolje korišćenje tehnologije (senzori, dronovi, satelitski nadzor).

Uloga lokalnog znanja posebno je istaknuta. Mještani poznaju teren, klimatske prilike i kritične tačke, te se njihovo uključivanje u izradu strategija smatra nužnim za postizanje efikasnih i održivih rješenja. Ipak, više učesnika je ukazalo na to da lokalno stanovništvo rijetko učestvuje u konsultacijama, što pogoršava kvalitet strategija za smanjenje rizika od požara.

■ Institucije ■ Nevladine organizacije ■ Mjesne zajednice

Učesnici I fokus grupe (Rožaje)

Jedan od učesnika (U7) je konstatovao da koncesionari ne vode računa o šumskom području i da svojim nemarom doprinose izbijanju i širenju požara.

Ovdje se možemo osvrnuti na izvještaj Državne revizorske komisije⁶ gdje je utvrđeno da nijedan koncesionar nije donio preduzetni plan zaštite šuma od požara. Član 118 Zakona o zaštiti i spašavanju propisuje da će se novčanom kaznom u iznosu od 500 eura do 10.000 eura kazniti za prekršaj pravno lice, ako ne izradi preduzetni plan (član 49 stav 1). Takođe je utvrđeno da koncesionari ne izvršavaju obaveze utvrđene Ugovorom o koncesijama kojim je pored ostalog predviđeno da koncesionari imaju obavezu održavanja lokalnih puteva i vlaka, i angažovanje na gašenju požara, te da nijesu ni kadrovski ni tehnički osposobljeni da sprovedu mjere zaštite šume od požara.

Izjave učesnika

U1

- Jačanje kooperacije između nadležnih institucija i lokalnog stanovništva vidim kroz edukacije i obuke. Tu spada organizovanje edukativnih kampanja i radionica, da se pruži lokalnim zajednicama praktične vježbe o prevenciji i upravljanju požara.

- Uključivanje lokalne zajednice u planiranje i sprovođenje preventivnih mjera doprinosi većoj efikasnosti i adekvatnijem reagovanju u slučaju izbijanja požara. Mislim da u Rožajama nije u dovoljnoj mjeri uzeto u obzir znanje lokalnog stanovništva u kreiranju strategija i akcionih planova koji se odnose na smanjenje rizika od požara i smatram da to treba podići na veći nivo kroz interaktivne radionice.

U2

- Požari na otvorenom prostoru, što uključuje livade i pašnjake, dešavaju se zbog nemara vlasnika zemljišta. Krče zemljište radi bavljenja poljoprivrednim aktivnostima i izazove se požar koji često izmakne kontroli. Da bi bolje upravljali požarima potrebna je saradnja, integrisanost ljudske svijesti i institucija.

- Znam za slučaj u Turskoj da je veliki procenat zemljišta pokriven toplotnim senzorima koji registruju u vrlo kratkom vremenskom periodu prekoračenje toplote koja vodi ka potencijalnim požarima i javljaju nadležnim organima, koji nakon toga dalje djeluju u cilju sprečavanja nastanka ili širenja požara. Taj sistem još uvijek nije prisutan u Crnoj Gori, ali je neophodan,

⁶ Izvještaj o reviziji uspjeha „Uspješnost sprovođenja politike zaštite životne sredine u Crnoj Gori – zaštita od šumskih požara”, Podgorica, 2019. godina

šumarstvo jedna od ključnih privrednih grana na sjeveru Crne Gore i treba se ulagati u zaštitu tog resursa.

U3

- Lokalne zajednice ne posjeduju efektivan sistem gdje bi se u svakom trenutku moglo satelitski pratiti stanje na terenu kako bi se požar lokalizovao i obavijestile nadležne institucije, kojima svakako fali moderna tehnologija za praćenje.

- Najbolju saradnju na lokalnom nivou istakao bih sa Službom za zaštitu i spašavanje. Institucija sa kojom bi trebalo da postoji najbolja saradnju na nacionalnom nivou je Ministarstvo unutrašnjih poslova sa svojim Direktoratom za zaštitu i spašavanje. Oni bi trebalo što više da učestvuju u edukaciji stanovništva, prije svega sa mlađom populacijom. Organizovanje simulacija požara gdje vatrogasna jedinica u saradnji sa Direktoratom za zaštitu i spašavanje treba da organizuje bar jednu takvu obuku koja je od izuzetne važnosti. Mislim da su mjere pripravnosti i mjere prevencije na nezadovoljavajućem nivou, dok su mjere reagovanja znatno bolje i tu bih pohvalio ulogu vatrogasaca, kao i ostalih aktera.

- Kada se kreiraju strategije od strane institucija, smatram da lokalno stanovništvo ima minimalno učešće. Iako se objavi poziv za učešće u kreiranju same strategije ili drugog dokumenta koji se odnosi na smanjenje rizika od požara, lokalno stanovništvo nema dovoljnu motivisanost da se uključi. Pozivi su dostupni na web stranici institucije, koje se neredovno prate i zato je i slab odziv.

U4

- Osim edukacije kako starijih, tako i mlađih generacija, potrebno je i pošumljavanje koje treba da bude što češće, a koje je u posljednjem periodu neprimjetno pa se postavlja pitanje kada se uopšte desilo neko pošumljavanje većeg kapaciteta u našoj opštini.

- Jedno od rješenja kako bi nadležne institucije mogle pomoći lokalnom stanovništvu jeste uvođenje predmeta koji se odnosi na zaštitu životne sredine, u okviru kojeg će se naraštaji podučavati i o zaštiti od požara.

- Uprava za šume kroz svoj kalendar aktivnosti treba više da se fokusira na pošumljavanje i edukaciju mladih. Jedinica službe zaštite i spašavanja nije dovoljno finansijski stabilna i ne posjeduje dovoljno tehničkih kapaciteta kako bi se suočili sa gašenjem požara.

U5

- Nadležne institucije mogu poboljšati saradnju s lokalnim zajednicama kroz edukaciju, zajedničke vježbe, ranu detekciju požara i razvoj volonterskih vatrogasnih timova.

U6

- Brza i efikasna reakcija na terenu je bitna u ranom otkrivanju požara i njegovom lokalizovanju. Stanovništvo takođe zna gdje su najbliži izvori vode koji su takođe bitni u borbi protiv požara.

U7

- Mi iz Službe zaštite i spašavanja djelujemo kao operativni sektor; odlazimo na teren. Imamo određenih problema, suočavamo se sa nedostatkom opreme, nepristupačnim terenima kojima je skoro nemoguće prići. Mi imamo samo jedno vozilo za gašenje šumskih požara, a to nije dovoljno s obzirom da je preko 60 % teritorije pokriveno šumskim fondom

- Koncesionari su po pravilu dužni da održavaju svoja šumska odjeljenja u kojima djeluju. Oni ne vode računa o šumskom području i kroz tu devastaciju dolazi i do izbijanja i širenja požara. Posebno bih se osvrnuo na dio naše teritorije kod vrela Ibra gdje se dešava nekontrolisana sječa šuma i devastacija, prostor koji bi trebalo da bude zaštićen je narušen upravo od koncesionara. Napomenuo bih da se nestankom šumskog fonda javlja i erozija što za sobom povlači dodatne negativne posljedice. Tu su i klimatske promjene koje su iz godine u godinu sve izraženije, što uključuje povišene temperature i suše.

Kratak osvrt na II fokus grupu

Kao dominantan uzrok požara istaknut je ljudski faktor – neodgovorno ponašanje, namjerno paljenje radi prenamjene zemljišta, paljenje zapuštenih imanja i livada, ali i nehotične radnje poput bacanja opušaka. Pojave poput paljenja šuma zbog berbe pečuraka bile su specifičan primjer koji odražava koliko duboko lokalne navike i interesi mogu uticati na pojavu požara. Iako prirodni faktori, poput udara groma, povremeno uzrokuju požare, njihov udio je zanemarljiv.

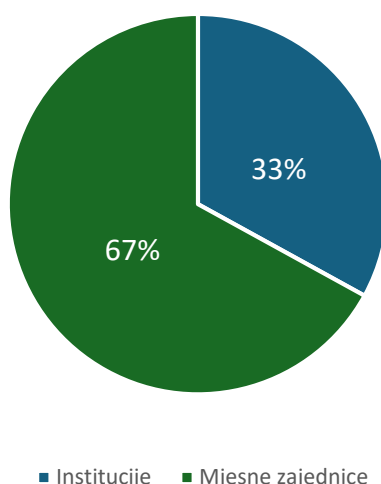
Zajednice i nadležne institucije suočavaju se sa ograničenim resursima – nedostatak opreme, ljudstva i budžeta za preventivne aktivnosti i pravovremene intervencije predstavlja ključni problem. Upozoreno je i na nisku informisanost građana, nedovoljnu koordinaciju među institucijama, kao i nepostojanje adekvatnog pravnog okvira, poput pravilnika o zaštiti od požara koji bi jasno definisao obaveze svih aktera, posebno vlasnika privatnih šuma.

Diskusija je pokazala izražene razlike u stepenu organizovanosti i iskustvu među mjesnim zajednicama. Dok su neke, poput Gornje Gorice i Zatice, razvile saradnju sa institucijama, organizovale edukacije i preventivne aktivnosti, druge – poput Gorice – istakle su potpuni izostanak komunikacije sa lokalnom samoupravom i osjećaj institucionalne zapostavljenosti.

Učesnici su ukazali na važnost stalnog prisustva na terenu, ali i na potrebu da MZ budu strukturisane po zakonu i aktivno uključene u procese donošenja i implementacije planova.

Kao model dobre prakse istaknuto je uključivanje izviđačkih odreda i korisnika šuma u sistem zaštite. Korisnici, koji imaju ekonomski interes da zaštite kupljeno drvo, često raspolažu mehanizacijom koju nadležne službe nemaju.

Učesnici II fokus grupe (Podgorica)

Znanje i iskustvo lokalnog stanovništva ocijenjeno je kao ključno za uspjeh svih strategija usmjerenih na smanjenje rizika od požara. Učesnici su naglasili potrebu za formalizovanjem njihove uloge kroz lokalne odbore, organizovane obilaske terena, koordinaciju sa institucijama i edukaciju volontera. Više puta je ponovljeno da prevencija mora biti prioritet, te da se požari „ne gase kada buknu, već prije nego što nastanu“.

Istaknuta je potreba za strožijom kaznenom politikom, kako bi se obeshrabrili piromani i razbio osjećaj nekažnjivosti. Učesnici su se osvrnuli na korišćenje tehnologije (kamere, senzori, dronovi) i edukaciju najmlađih kroz školski sistem.

Učesnik U5 navodi ulogu koncesionara koji je sa svojim ljudskim kapacitetima u suzbijanju požara iz 2015. i ističe da postoje savjesni korisnici.

U članu 53 Zakona o šumama stoji da je zabranjeno loženje otvorene vatre i odlaganje predmeta koji mogu prouzrokovati požar u šumi i na šumskom zemljištu, osim na mjestima određenim za tu namjenu. Vlasnici i korisnici šuma dužni su da preventivno djeluju, suzbijaju i učestvuju u gašenju požara u svojim šumama, odnosno šumama koje koriste.

Izjave učesnika

U1

- Izazovi sa kojima se susreću kako lokalne zajednice, tako i nadležne institucije su ograničeni budžeti, prije svega za neophodnu opremu koja je potrebna za gašenje požara. Nemamo dovoljno sredstava za plaćanje lica koja su angažovana kao posmatrači. Ograničena je i informisanost, odnosno edukacija lokalnih zajednica o ovom problemu, tu je i nedostatak koordinacije. Mi iz Uprave za šume na početku svake sezone dajemo smjernice u cilju smanjivanja rizika od požara. Prema Zakonu o zaštiti i spašavanju, svi smo mi dužni da gasimo požar. Ta svijest treba da je razvijena, da niko ne kaže da to nije njegov posao.

- Znanje lokalnog stanovništva je vrlo bitno. Smatram da kroz odbore MZ treba organizovati radionice gdje će se čuti glas lokalnog stanovništva jer oni imaju znanje i iskustvo. Da se organizuju lokalne jedinice i da se ukloni taj zapaljivi materijal, da se očiste pruge, da se zna ko javlja s terena i ko koordinira tim aktivnostima, to su sve primjeri dobre prakse. Što se tiče Uprave za gazdovanje šumama, u slučaju pojave požara, postoji dobra saradnja lokalnim zajednicama, međutim ograničeni smo sa sredstvima i naravno da postoje izazovi u njihovom involviranju. Prije svega pravni okvir nije dovršen, nemamo pravilnik o zaštiti od požara, a to je vrlo važno jer tamo je predviđeno koje su obaveze vlasnika privatnih šuma i samih korisnika, kao i nadležnih institucija.

- Vrlo je važno kroz zakone, posebno kroz aktuelni Zakon o šumama, uvesti da tek nakon 10 godina može se vršiti prenamjena zemljišta, upravo zbog jakog građevinskog lobija. Kaznena politika treba da bude strožija. Meni nije poznato da je neko ko je uzrokovao požare adekvatno kažnjen. U Pljevljima smo imali slučaj da je čovjek sam sebe zapalio dok je palio vatru.

Što se tiče izviđača i njihovih odreda, imamo odličnu saradnju s njima, oni edukuju svoje članove o ovom problemu i mislim da je to sjajno.

U2

- Ako se ne kontroliše situacija na terenu, edukacija i priča nije od prevelike pomoći. Ko pali šume? Ljudi koji nakon požara tu dovedu mašine i koriste taj prostor kao građevinsko zemljište. Kako smo spriječili par slučajeva paljenja i kasnije izgradnje? Jer smo non stop bili na terenu, tako da niti jedan dio nije bio uzurpiran. Prije toga je bio šumarski inženjer koji je plaćan od strane opštine da obilazi teren. Sagledavajući trenutnu situaciju, Gorica je napadnuta sa svih strana i inicijatori paljenja su ljudi, dakle namjerno paljenje. Rijedak je slučaj da neko nenamjerno izazove požar, baci opušak iz auta itd.

- *Niko nas nije kontaktirao od nadležnih institucija što se saradnje, MZ trenutno ne funkcioniše. Ovdje je vrlo važno da lokalna samouprava čuje naše probleme. Treba da se obuču ljudi da rade na terenu volonterski. Ima ljudi koji vole Goricu i koji će to rade svim bićem. Mi smo je čuvali do 2016. godine. Pale je ljudi koji hoće da prave zgrade. Oni su nagrađeni, nisu osuđeni. I to se radi pametno, ne rade investitori direktno već pale skroz druge osobe koje su plaćene za to. Nije tačno da je Gorica slučajno paljena. Akcenat stavljam da se formiraju odbori MZ i da se na odborima sve ovo ispriča, da dobije svako svoj zadatak i lokalna samouprava će imati koristi od toga, a takođe će grad biti zaštićen.*

U3

- *Imamo dobru saradnju sa nadležnim institucijama. Što se tiče piromana, treba pooštriti kaznene mjere. Potrebno je što više edukacija na temu zaštite od požara, da se opreme sale za sastanke pri mjesnim zajednicama gdje bi mogli da učestvujemo i obavještavamo građane o daljim aktivnostima.*

U4

- *Mi radimo pošumljavanja u Gornjoj Gorici. Zadovoljni smo situacijom, saradnja je visokom nivou, obilazimo teren. Imali smo u posljednjem periodu edukaciju u vatrogasnoj jedinici, a i oni su dolazili kod nas da održe edukaciju. Na našu inicijativu smo ostvarili saradnju sa nadležnim institucijama, organizovali smo i pošumljavanje. Iz vatrogasne jedinice su nam obezbijedili crijevo koje smo povezali s bunarom i tako navodnjavamo posađena stabla, a koje može služiti i za gašenje požara u tom prvom mahu. Za sad nismo imali neke veće probleme što se tiče paljenja. Što se tiče edukacije, nije bio neki odziv kad su dolazili iz vatrogasne jedinice.*

U5

- *Obnova šume nakon požara je dug period. Korita su jedne godine nakon 2 požara skoro sva sagorjela. Munika je relikat krasila Korita, sad je tamo to ruglo. Mi nemamo požare tako često u dijelu gdje djeluju koncesionari. Imali smo 2015. godine jedan veliki požar, gdje otprilike znamo kako je zapaljeno, ali nemamo dokaze. Tu je izgorjela velika površina, nekih 300-350 ha. 17000 kubika sam ja doznačio drvne mase, to je zaista ogromni požar poslije kojeg će se taj ambijent teško oporaviti. Da nije bilo tog koncesionara koji je sa svojim ljudstvom pregradio tu vlak, cijela opasnica bi sagorila. Imamo savjesnih korisnika i sva sreća što su rijetki požari u mješovitim sastojinama.*

U6

- *Čim se izazove požar, brzo se dojavljuje i vatrogasci izlaze na teren. Imali smo požara u park šumi i to su namjerno izazvali ljudi. U saradnji sa MUP-om situacija se znatno poboljšala. Kada dune sjeverni vjetar u ljetnjem periodu, svaki požar predstavlja opasnost za naselje. Napravićemo dopis prema Službi zaštite i spašavanja da nam se u tom periodu obezbijede*

dežurstva kako bi imali brže intervencije. Borova šuma u park šumi je devastirana požarima, ali smo uspjeli brzim reakcijama da spasimo stabla. Sa travnatim površinama je drugačija situacija, teško se može bez pomoći Zelenila, a to zahtijeva veći broj ljudi da kosi jer su to velike površine. Trebalo bi organizovati i volontere da obilaze teren i uoče potencijalne izazivače požara. Ima jedna travnata površina kod ostataka Rimskog mosta, tu se okupljaju i pale logorsku vatru i ako se to slučajno ne ugasi, velika je opasnost za kuće koje su u blizini. Prioritet je spriječiti prije nego što do toga dođe.

- U svim MZ, bez obzira na posebnosti koje svaka od njih nosi, treba detektovati kritične tačke gdje može doći do izbijanja požara, a onda kroz prevenciju vidjeti na koji način treba najefikasnije reagovati i spriječiti. Pored edukacije, treba ulagati u infrastrukturu. Naše službe imaju skromnu infrastrukturu i ne mogu da djeluju na svim mjestima, bilo to Zelenilo ili Služba zaštite i spašavanja.

U7

- Slažem se u vezi edukacije i prevencije, dodao bih još i kaznenu politiku, to niko do sad od nas nije pomenuo. Smatram da se 99% požara izazove ljudskim faktorom i kaznena politika bi spriječila ove šumske požare. Kada bi se piromani kaznili npr. na 5 godina zbog izazivanja požara, svaki sljedeći piroman bi razmislio o svojim postupcima nakon toga.

- Institucije mogu najbolje sarađivati sa lokalnim zajednicama kroz kontakt sa MZ. Mi smo imali tu situaciju da je sekretar Sekretarijata za lokalnu samoupravu obilazio sve MZ što je jedan fin način komunikacije. To ne treba da bude samo ponekad, već u kontinuitetu, standardna aktivnost.

U8

- Služba zaštite i spašavanja bi trebalo da održava šumske vlake na Gorici, a koje se ne održavaju tokom ljetnjeg perioda. S obzirom da i oni imaju problem sa ljudstvom, dodate su im opštine Zeta i Tuzi, a pošto nemaju vatrogasne stanice to predstavlja izazov. Dakle i da hoće, oni ne mogu sve da stignu. Njima je služba dežurstva od 1. maja do 1. oktobra. Nama je problem sa hidrantima, cijevi su stare, pucaju. Avanturistički park nema vode, ali očigledno se nema sluha za to. Imamo problem i sa stablima koja su u požarno-dubećem stanju, takođe i sa stablima koja su oborena.

- Napravili smo idejno rješenje da se reguliše donji dio Gorice. Sa Sekretarijatom glavnog grada zajedno radimo na preduzetni plan u koji su uključeni protivpožarni planovi. Imali smo problem jer su građevinski preduzetnici pod brdom Gorica napravili zgrade tako da vatrogasna vozila nisu mogla da pridu opožarenim područjima, nije bilo pristupačno. Požari koji su izbili bili su u obliku prstena, to se širilo nenormalnom brzinom.

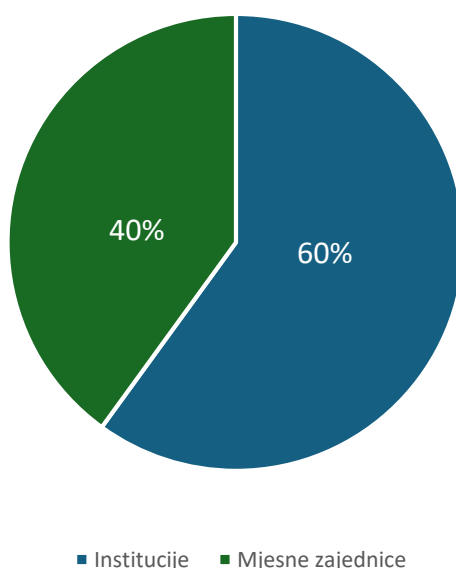
- Što se tiče edukacije, mi edukujemo rendžere, u Upravi za šume takođe postoje edukacije, ali nije problem u tome. Kada se izdaju građevinske dozvole, zašto se ne uzima u obzir da li zgrade

treba da imaju vodene pumpe na krovovima, spoljne stepenice kako bi se lakše popeli vatrogasci.

Kratak osvrt na III fokus grupu

Diskusije su ukazale na kompleksnost problema, te istakle potrebu za snažnijom saradnjom između lokalne zajednice i nadležnih institucija.

Jedan od najzastupljenijih zaključaka bio je da su glavni uzroci požara ljudski faktor i klimatske promjene. Neodgovorno spaljivanje otpada, ostavljanje žara bez nadzora, bacanje opušaka i tzv. "investicijski požari" radi pripreme terena za gradnju predstavljaju ozbiljnu prijetnju. Problem dodatno pogoršavaju neregulisane deponije, posebno na području Sutormana i Gorane, gdje se smeće nerijetko ilegalno odlaže i pali.

Učesnici III fokus grupe (Bar)

Učesnici su ukazali na potrebu za preciznijom identifikacijom počinitelaca i strožijom kaznenom politikom, uz bolju međuinstitucionalnu saradnju inspekcija, šumarskih službi i komunalnih preduzeća. Posebno je istaknuta važnost preventivnog djelovanja, kroz pojačane kontrole i edukativne aktivnosti, posebno u ruralnim zajednicama koje su najizloženije riziku.

Lokalno znanje je prepoznato kao ključna komponenta u formiranju strategija za smanjenje rizika. Učesnici iz mjesnih zajednica istakli su da posjeduju detaljna saznanja o specifičnim lokalnim izazovima, ali i da su često isključeni iz procesa planiranja. Naglašeno je da bi

učestaliji terenski sastanci i direktna komunikacija sa stanovništvom značajno unaprijedili preventivne mjere.

Tehnička unapređenja, poput postavljanja termalnih i optičkih kamera za ranu detekciju požara, pohvaljena su kao važan korak, ali se naglašava da bez systemske infrastrukture i jasno definisanih nadležnosti, njihova efikasnost može biti ograničena.

Izjave učesnika

U1

- Zabrinjava nas najviše neodgovorno ponašanje lokalnog stanovništva, kao što smo imali 8. i 9. marta ove godine kada se desio veliki broj požara. Po nekim opštinama bilo je desetak požara. Pretežno su se javili zbog čišćenja imanja. Kada govorimo o nenamjernim uzrocima, to su bacanje opušaka iz voza, automobila itd. Čuli smo svi ovdje za investicijske požare. Kada se hoće neki teren pripremiti za buduću gradnju, tada se na jedan način obezvrijedi značaj tog prostora, pa ako izgori ambijentalna šuma i ako taj prostor izgubi na svojoj ukupnoj vrijednosti, on postaje pristupačniji i prelazi u neku drugu namjenu.

- Jako je bitno da se više preventivnih akcija sprovodi na terenu, upravo sa MZ, da se više bude prisutno u tim ruralnim zajednicama gdje uglavnom izbijaju takvi požari. Da se običu te lokacije koje su najkritičnije. Mi bez pomoći sa terena od ljudi koji žive tu, ne možemo ni doći do takvih informacija.

- Ja se pitam koliko se redovno sa MZ održavaju sastanci, da ljudi iznesu te probleme. Mi redovno imamo info punktove gdje građanima dajemo promotivni materijal. Mnogo smo prisutni na terenu kroz razne vidove edukacija, akcenat stavljam na škole, cilj nam je da učenike pripremimo kako da se ponašaju u slučaju požara, da bezbjednosnu kulturu podignemo na viši nivo. Moram priznati da je odziv stanovništva dosta loš kada imamo te info punktove. Prostora za unapređenje ima. Udruženje maslinara treba da vodi računa o svojim članovima, da oni pročišćavaju svoje maslinjake, da ih drže uredne. Imali smo požar u Mrkojevićima gdje je izgorio veliki broj maslina. Neće nam turisti dolaziti da gledaju te opožarene površine i prostore bez drveta. A mi dozvoljavamo da se to uništi, počinioci požara nikada nisu procesuirani.

U2

- Kada se odlaže otpad, prave se divlje deponije, a da bi se kasnije uklonile ljudi pale otpad i uglavnom od njih nastaju šumski požari koji nama prave veliki problem. Otpadno granje poslije sječe šuma ostaje tu gdje je, ono se suši i vrlo lako gori. Mislim da bi Uprava za šume trebala više da povede računa o šumama u domenu svojih nadležnosti. Mi smo tu za operativni dio posla uvijek spremni i dajemo uvijek svoj maksimum sa resursima sa kojima raspolažemo.

- Planira se pošumljavanje opožarenih područja i to brdo Volujica. Jedino ko se nije pojavio od institucija je Uprava za šume. Kada sam čuo da se planira to pošumljavanje, insistirao sam da prisustvujem kako bih ukazao o čemu treba da razmišljamo direktno na terenu. Pričamo o gorivnoj materiji bor. Da se zapale borovi koji su davno zasađeni, a koji nisu dugo održavani, ostali su niski i zbijeni, ostaćemo bez svih tih borova. Treba da postoji selektivno uklanjanje stabala. Ako se to održava, proći će nisko požar, krošnja će ostati netaknuta i ti borovi će tu ostati.

- Mi smo jedna od rijetkih opština gdje ne treba da zovemo za pomoć mještane, privrednike itd. nego oni sami zovu i sami dođu. To je za svaku pohvalu i to uvijek volim da spomenem. To su ljudi koji ne traže nadoknadu već rade iz duše. Imamo stvarno izuzetnu saradnju kad se desi požar. Preko projekta smo dobili kamere, jedna je optička, druga termalna. Ova kamera ima automatski režim da pokriva na radijusu od 10 km. Termo kamera putem vještačke inteligencije razaznaje razliku između dimnjaka, roštilja, kontrolisane vatre ili požara. Požar se desi na planini i ne vidi se, a ove kamere bi nam pomogle da brže reagujemo. Mi moramo da se prilagođavamo, nijedan požar nije isti.

U3

- Sjeći šumu samo da bi se otvorio prostor kako bi se vršili građevinski radovi, a koja će poremetiti onu funkciju drveća da čuva zemljište da se ono ne spira, to može samo ko nema nikakvih dozvola. Time treba da se pozabave opštinske službe.

- Mislim da treba da se zna prirodni red. Treba prepustiti prirodi da radi svoj posao. Ako je Volujica gola, ona ako treba da se pošumi to će se desiti prirodno preko ptica, vjetra.. Do sad bi se pošumila da je priroda tako htjela. Svaka promjena u prirodi, poput kamenoloma ili bilo što, mijenja se ruža vjetrova tog područja. Sad su totalno drukčiji vjetrovi i sve to ima uticaja na šumske požare, vrlo ih je teško kontrolisati.

- Svjesni smo svi toga da je jedino prevencija investicija u tom ciklusu požara, sve ostalo su troškovi. Ako je oprema nabavljena namjenski, ona je sama sebi investicija. Raditi infrastrukturu za neki duži period, a ne za tekuću godinu. Šumari su nekad radili put godinu dana unaprijed. Toga više nema.

U4

- Bar 60 % moje MZ je šuma i tu vrlo lako može da dođe do požara. Najmanje požara ima na gazdinstvima jer ljudi to održavaju i drže pod kontrolom. Ali deponije smeća kojih ima bar 10 su problematične, tu samo neko da baci šibicu i odoše hektari i hektari šume. Sutorman je vazдушna banja, pluća grada. Sada je devastirano. Snimao sam kamion kako mi kipu je smeće u MZ, to smeće je donešeno iz drugog dijela grada. MZ su vezane ruke, ne može ništa tu da učini. Te deponije se stvaraju noću, građevinskog otpada najviše.

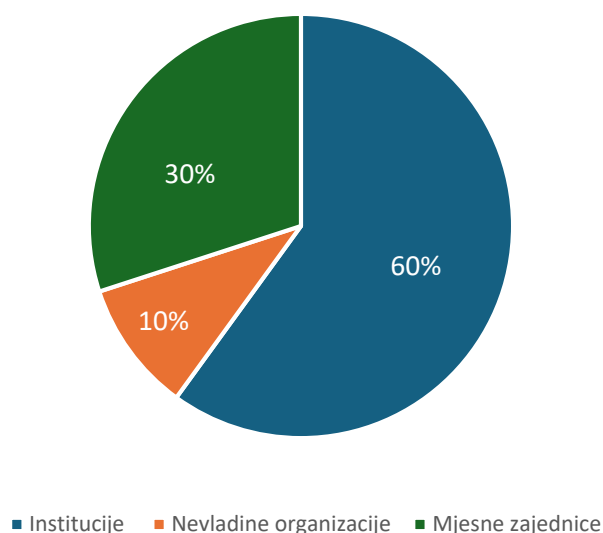

U5

- *Mi se najviše susrećemo sa problemima odlaganja granja poslije čišćenja svojih dvorišta. Baca se to granje na jedno mjesto, pusti se da se osuši i onda ga zapale. Prošle godine je u Sokolani bio težak požar, bilo je tu raznog otpada.*

Kratak osvrt na IV fokus grupu

Učesnici su gotovo jednoglasno istakli ljudski faktor kao primarni uzrok šumskih i požara na otvorenom prostoru – bilo kroz namjerne radnje (npr. paljenje radi dobijanja građevinskog zemljišta), bilo kroz nemar (npr. ostavljanje neugašenog roštilja, paljenje otpada u nepovoljnim uslovima). Pored toga, spominjani su i prirodni faktori poput udara munje, ali većina smatra da se i tada odgovornost dijelom prenosi na ljude, zbog nepripremljenosti ili lošeg upravljanja prostorom.

Učesnici IV fokus grupe (Bar)

Više učesnika ukazalo je na nedovoljnu implementaciju postojećih zakona, uz komentare da Crna Gora ima dobru regulativu, ali lošu primjenu, posebno kada je u pitanju kaznena politika. Posebno je problematično to što su neki požari prošli bez sankcija, čime se šalje poruka nekažnjivosti.

Infrastrukturni problemi (nedostatak kontejnera, loša dostupnost terena), kao i nedostatak ljudstva, posebno u Upravi za šume, dodatno otežavaju preventivne i operativne kapacitete. Npr. jedan šumar pokriva cijeli teren, dok su vatrogasne službe često suočene sa nedostatkom ljudskih resursa i oslanjaju se na sezonske radnike.

Učesnici su takođe naglasili diskontinuitet političkih odluka, nekontrolisanu urbanizaciju, i neobrađena zemljišta kao faktore koji povećavaju rizik od požara.

Jedan od učesnika (U1) naglašava potrebu za angažmanom više zaštitara na šumskim područjima i nedostatkom finansijskih sredstava.

U izvještaju o radu⁷ konstatovane su potrebe u realizaciji sprovođenja obaveza Uprave za šume utvrđenih Zakonom, a to su: neophodno angažovanje povremene radne snage, po Zakonu o radu (osmatrači požara), izgradnja vodozahvata, protivpožarnih puteva, protivpožarnih pruga, obezbjeđenje sredstava za troškove gašenja požara (cistijerne, traktori, buldožeri, sjekači), - obezbjeđenje sredstava za nabavku opreme (naprtnjače, mlatilice, lopate, itd.) i preventivno uzgojne mjere (njega sastojina i pravovremeno proređivanje sastojina). Navodi se da su sredstva za spomenute aktivnosti, iako neophodna za funkcionisanje, samo djelimično odobrena Budžetom.

Izjave učesnika

U1

- Komunalno preduzeće nema adekvatne kontejnere za odlaganje kabastog bilnog materijala i prigradska naselja su prinuđena da pale. Najveći problem je dakle infrastruktura, treba razmišljati na koji način da se odlaže taj otpad.

- Imamo primjer gdje jedan šumar pokriva cijeli teren. Prošle godine smo angažovali zaštitare da poslije radnog vremena pokrivaju teren, ali nismo imali saglasnost Vlade da nam obezbijedi sredstva. Šumari uglavnom rade na ugovorima o djelu. Mjesne zajednice mogu, u saradnji s nama, da se organizuju i traže sredstva opštini kako bi se angažovalo više zaštitara na njihovim područjima.

U2

- Sisteme koji su postojali decenijama prije i sve to tradicionalno znanje smo prosto odbacili, nismo investirali u njih i ne možemo očekivati da će vatrogasno društvo biti na mnogo većem stupnju razvoja nego kad smo imali vojsku koja je bila uključena, gdje je postojala i civilna zaštita itd. Veliki je problem upravo to odsustvo odgovornosti, zapalimo vatru i mislimo da ćemo vrlo lako to da iskontrolišemo, a onda se to pretvori u požar.

- Nerazvijena je svijest generalno što se tiče informisanja vatrogasne službe od strane mještana. Mi te ljude gledamo da okarakterišemo kao špijune. Prije svega treba da znamo kome da se obratimo pri uviđanju određenih problema.

⁷ Izvještaj o radu za 2021. godinu (Uprava za šume, 2022)

U3

- *Postoji priča da se ta zemljišta pale da bi se na tim mjestima kasnije gradile zgrade. To će najbolje komandir Službe zaštite i spašavanja reći s čime se oni susreću na terenu. Treba vidjeti da li je nakon požara sve ispraćeno adekvatno, da li imamo odgovorne počiniocce, zašto se ne radi na toj kampanji da se požari spriječe.*

U4

- *Ljudi su ti koji u nekim ćoškovima zapale svoja imanja, misleći da to ne može da izazove neki veliki problem, ali nažalost dešava se da to prevaziđe granice onog što mogu da iskontrolišu. Nisam upoznata da je u našoj MZ neko sankcionisan.*

- *Mislim da češće treba organizovati radionice, posebno u mjesnim zajednicama koje su na ruralnom području, da ljudi ozbiljnije shvate problematiku i način rješavanja problema. Kaznena politika mora da bude mnogo bolja, inače bi trebalo da ljudi imaju svijest o tome da se pričinjava šteta, ali u našem mentalitetu jedino adekvatna kazna može da riješi problem. Mi imamo dobre zakone kao što je i već rečeno, ali se ne sprovode.*

U5

- *Prošle godine Golo brdo je zapaljeno. To je nepristupačan put, živim preko puta. Narod pali smeće u podnožju, mali vjetar i to se razbukti, bili su zaista loši prizori. Da ja znam niko nije sankcionisan. Dok se god ne sprovedu kazne propisane zakonom, posebno novčane, paljenje će se nastaviti. Mi smo pisali razne dopise opštini u vezi problema u našoj MZ, ali bezuspješno, samo gledaju šta je u njihovom interesu.*

U6

- *Ove godine je nešto ranije donijeta naredba od strane predsjednika opštine Bar o zabrani loženja vatre na otvorenom prostoru. Vrlo je tanka razlika između vatre i požara. Vremenski uslovi, nemarnost, ljudi ostave neugašenu vatru poslije roštiljanja, počne da duva vjetar i vrlo brzo vatra pređe u požar. Naredba se pismenim putem distribuira svim mjesnim zajednicama. Zahvaljujući turističkoj organizaciji, mi smo na većini bilborda na teritoriji Bara stavili akcenat na poštovanje naredbe, da ljude budu upoznati s tim. Ove godine smo imali 2 radionice, u MZ Virpazar i MZ Ostros, gdje smo prezentovali priču o zaštiti od šumskih požara.*

U7

- *Da bi se građani mogli osnažiti, oni kao i sve institucije moraju poznavati postojeći sistem. On je definisan Zakonom o zaštiti i spašavanju. Podrazumijeva se da svi niži nivoi unutar opštine budu tu. I kad munja udari i izazove požar, opet je kriv čovjek jer se nije dovoljno pripremio. Da se dobro pripremio, ne bi se zapalilo. Važan momenat koji ste svi prepoznali je ta saradnja pri prevenciji, radionice, edukacije itd. Bar nije opština koja se karakteriše pretjeranim osipanjem stanovništva, što je vrlo bitan faktor u požarima. Što je manje naroda*

na golim brdima, tu su požari veći. U sadašnjem sistemu, vatrogasci ispadaju trošak, nažalost. Pripravnost i upravljanje pri i nakon požara su sve troškovi, samo je prevencija investicija. Tu je bitna uloga mjesnih zajednica.

- Prevencija se sastoji iz 3 segmenta: zakonodavstvo, edukacija i javna svijest. Koliko će jaka prevencija biti zavisi od naše organizovanosti, volje itd. Prvi problem koji ste svi konstatovali je nedovoljna implementacija zakona, odnosno kaznene politike. Mi nemamo Zakon o požarima, ali imamo Zakon o zaštiti i spašavanju koji se odnosi na sve elementarne nepogode.

- Istakao bih nekompatibilnost sektorskih zakona i nedovoljnu tehničko-tehnološku obučenost. Jedan od najvažnijih faktora koji niste spomenuli je diskontinuitet političkih odluka. U svijetu je jedna od vrlo značajnih edukacija za donosiocje političkih odluka. Od njih zavisi budžet, organizacija i način rada. Jedan od značajnih uzroka su napuštena i neobrađena zemljišta. To bi se moglo riješiti adekvatnom poreskom politikom. Što se više obrađuju zemljišta, to je porez manji za vlasnika. Još jedan od problema je nekontrolisana urbanistička ekspanzija.

U8

- Ono što bih istakla kao problem je nedovoljno edukacije samih zaposlenih i nedovoljno interakcije sa lokalnim stanovništvom. Govoreći iz perspektive institucije iz koje dolazim, saradnja sa lokalnim stanovništvom i institucijama na lokalnom nivou je i te kako neophodna za samo upravljanje nacionalnim parkovima i prevenciju od požara. Malo se sredstava ulaže u tehničke kapacitete. Opremljenost zaposlenih, koji su negdje prva linija fizičke zaštite od požara, je jako skromna. Ti ljudi su godinama išli u sopstvenoj obući, patikama da gase požare. Skoro smo uspjeli da im obezbijedimo adekvatnu opremu i to iz međunarodnih projekata.

Preporuke učesnika fokus grupa

1. Usvojiti i implementirati pravilnik o zaštiti od požara (reguliše obaveze svih aktera).
2. Pojačati kaznenu politiku – strože sankcije za izazivanje požara.
3. Ulagati u edukaciju (škole, edukativne radionice, kampanje).
4. Povećati saradnju sa korisnicima šuma – jer imaju resurse i interes da zaštite plaćene površine.
5. Uspostaviti sistem rane dojave kroz mreže lokalnih stanovnika.
6. Ulagati u infrastrukturu: hidranti, modernizacija cijevi, senzori, dronovi.
7. Zakonima ograničiti prenamjenu zemljišta nakon požara.
8. Ulaganje u infrastrukturu za odlaganje biljnog i kabastog otpada.
9. Uvođenje poreskih olakšica za obrađenu zemlju i drugih mjera za smanjenje zapuštenosti zemljišta.
10. Nastavak implementacije sistema ranog otkrivanja požara putem optičkih i termalnih kamera.
11. Jačanje saradnje između institucija (Uprava za gazdovanje šumama i lovištima, vatrogasne službe, turistička organizacija) i kvalitetnija kooperacija sa mjesnim zajednicama.
12. Unapređenje koordinacije kroz nacionalne strategije i povezivanje lokalnog i državnog nivoa.

Zaključak

Ljudski faktor je identifikovan kao glavni uzrok, bilo kroz nemar (nepropisno spaljivanje otpada, neugašeni roštilji, opušci), bilo kroz svjesne i štetne radnje ("investicijski požari" i slično). Ova percepcija je prisutna u sve četiri grupe i povezuje se s nedostatkom svijesti, nekvalitetnom kontrolom i izostankom sankcija.

Klimatske promjene i ekstremni vremenski uslovi su spomenuti kao faktori koji pogoršavaju situaciju, ali se generalni stav učesnika svodi na to da bi većina požara bila spriječena pravovremenim i odgovornim ljudskim djelovanjem.

Izražen je jaz između zakonske regulative i njene primjene. Učesnici smatraju da zakoni postoje, ali da njihova dosljedna primjena izostaje, kako u domenu kažnjavanja, tako i u oblasti operativne koordinacije među institucijama. Posebno se kritikuje nekažnjivost i slaba identifikacija počinitelja, što dodatno demotiviše lokalne aktere.

Značajan izazov predstavlja i nedostatak resursa, tehničkih, ljudskih i infrastrukturnih. Primjeri poput jednog šumara na čitavoj teritoriji i oslanjanja na sezonske radnike u vatrogasnim službama ukazuju na ozbiljne kapacitetske nedostatke.

Kroz sve fokus grupe prepoznaje se vrijednost lokalnog znanja i spremnosti zajednice da doprinese prevenciji. Međutim, paralelno se naglašava da lokalni akteri često nisu uključeni u planiranje niti ih institucije konsultuju. Postoji jasna potreba za učestalijim i direktnijim terenskim kontaktima, kao i uključivanjem lokalnih struktura u donošenje odluka.

Kvalitetna integracija lokalnog znanja, reformisana kaznena politika i strateška saradnja između sektora su neophodni za prelazak sa reaktivnog na proaktivno upravljanje rizicima.

Autor izvještaja
Alija Kalač